

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. “R. Chaim Schimmel’in Tora’sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna’yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift.” – Rabi Sacks

Ahare Mot – Kedoşim

Sevgi Yeterli Değil

Kedoşim *Peraşa*’sının açılış bölümü, en güçlü emirlerden ikisini içerir: akranını sev ve yabancıyı sev. İlk olarak “Akranını kendin gibi sev: Ben *A-Şem*’im” emri yer alır. Ardından “Bir yabancı ülkenizde sizinle yaşadığı zaman onu taciz etmeyin” emri gelir ve şöyle devam eder: “Aranıza katılan yabancı sizin için sizden bir vatandaş gibi olmalıdır. Onu kendin gibi sevmelisin; çünkü siz Mısır Ülkesi’nde yabancı konumundaydınız. Ben, Tanrı’nız *A-Şem*’im” (Vayikra 19:33-34).¹

Bu iki emirden ilki “Altın Kural” olarak adlandırılır ve tüm kültürlerde evrensel kabul edilir. Bu bir hatadır. Altın Kural farklıdır. Pozitif haliyle “Başkalarına onların sana davranmalarını isteyeceğin gibi davran” veya Hillel’in verdiği negatif yönden ifadesiyle “Nefret ettiğin bir şeyi arkadaşına yapma” şeklindedir. Bu kurallar sevgiyle ilgili değildir. Adaletle veya daha doğrusu, evrimsel psikoloji uzmanlarının “karşılıklı özgecilik” diye adlandırdıkları olguyla ilgilidir. Tora “Akranına karşı nazik veya cana yakın davran, çünkü sen de onun sana karşı nazik veya cana yakın davranmasını isterdin” demektedir. “Akranını sev” demektedir. Bu farklı ve çok daha güçlü bir şeydir.

İkinci emir ise çok daha radikal niteliktedir. Çoğu çağda çoğu toplumdaki çoğu insan, yabancılardan korkmuş, nefret etmiş ve birçok kez onlara zarar vermiştir. Bunun için bir terim vardır: ksenofobi (yabancı düşmanlığı veya yabancı korkusu). Peki, ya bunun zıddı

olan sözcüğü – ksenofili (yabancı sevgisi) – kaç kez duydunuz? Tahmin ederim ki hiç. İnsanlar genellikle yabancıları sevmezler. Bu nedenledir ki, Tora bu emri verdiği neredeyse her seferde – ki Hahamlarımıza göre bunu 36 kez yapmaktadır – bir açıklama eklemektedir: “çünkü siz Mısır’da yabancıydınız.” Kölelik ve sürgünde doğmuş başka bir ulus tanımıyorum. Biz, savunmasız bir azınlık olmanın nasıl bir duygu olduğunu gayet iyi biliriz. Yabancı sevgisinin Yahudilikte bu kadar merkezi ve diğer etik sistemlerinin çoğunda da bu kadar marjinal olmasının sebebi budur.² Ama Tora burada da “adalet” sözcüğünü kullanmamaktadır. Yabancılara adil davranmayı öngören bir emir vardır, ama o farklı bir kanundur: “Bir yabancıya haksızlık etme ve ona baskı yapma” (Şemot 22:20). Burada ise Tora adaletten değil, sevgiden bahsetmektedir.

Bu iki emir Yahudiliği bir sevgi inancı olarak tanımlamaktadır ve bu sevgi yalnızca Tanrı’ya değil (“Tanrı’n *A-Şem*’i tüm kalbinle, tüm canınla ve tüm varlığınla sev”), insanlığa da yöneliktir. Bu, dünyayı değiştiren bir fikirdi ve hâlâ öyledir.

Ama daha derin bir düşünceyi gerektiren nokta, *bu emirlerin bulunduğu yerdir*. Bu emirler Kedoşim *Peraşa*’sında, çağdaş gözlemlere Tora’daki en garip bölümlerden biri olarak görünmesi kuvvetle muhtemel bir yerde karşımıza çıkmaktadır.

¹ Bazılarının anlayışına göre bu iki pasuk özellikle bir *ger tsedek*, yani Yahudiliği kabul etmiş birini kastemektedir. Ancak bu, *mitsvanın* esas mesajını gözden kaçırmak olacaktır: Etnik farklılıkların (Yahudi doğmuş biri ile sonradan Yahudiliği kabul

etmiş biri arasındaki) duygularınızı etkilemesine izin vermeyin. Yahudilik ırk ve renk körü olmalıdır. ² Şayet böyle bir şey Avrupa’da olsaydı, Yahudiler bin yıllık zulüm görmezler, bunu ırka dayalı antisemitizm izlemez ve ardından da Holokost gelmezdi.

Vayıkra 19, görünüşte oldukça farklı türlerden kanunları yan yana getirir. Bazıları ahlaki yaşam alanına aittir: dedikodu etme, nefret etme, intikam alma, kin besleme. Bazıları sosyal adalet hakkındadır: hasadın bir kısmını fakirlere bırak, adaleti saptırma, ücretleri esirgeme, hileli ölçü ve ağırlıklar kullanma. Başkalarıysa tamamen farklı bir niteliğe sahiptir: hayvanları melezleme, bir tarlayı karışık tohumla ekme, yün ve ketenin birlikte kullanıldığı bir giysiyi giyme, yeni bir ağaç diktiğinde üç yıl boyunca meyvesini yeme, kan yeme, falcılıkla uğraşma, kendini yaralama.

İlk bakışta bu kanunların birbiriyle pek bir alakası yok gibi görünmektedir: bazıları vicdanla, bazıları siyaset ve ekonomiyle, bazıları da manevi saflık ve tabularla ilgilidir. Ancak şu açıktır ki, Tora bize bunun aksini söylemektedir. Bu kanunların ortak bir yanı vardır. *Hepsi düzen ve sınırlarla ilgilidir.* Bize, realitenin altında, bütünlüğüne saygı gösterilmesi gereken bir yapı olduğunu söylemektedirler. Eğer nefret eder veya intikam alırsanız, ilişkileri mahvedersiniz. Eğer adaletsiz davranırsanız, toplumun dayandığı güveni baltalarsınız. Doğanın bütünlüğüne saygı göstermekten geri kalırsanız (farklı tohumlar, türler vesaire) çevre felaketine giden bir yolda ilk adımı atmış olursunuz.

Evrenin bir düzeni vardır; kısmen ahlaki, kısmen siyasi, kısmen ekolojik. O düzen ihlal edildiği zaman sonunda kaos baş gösterir. O düzen gözetildiği ve korunduğu zamansa Tora'nın "kutsal" diye adlandırdığı mukaddes uyumun ve entegre çeşitliliğin ortak yaratıcıları haline geliriz.

Öyleyse bu iki büyük emrin – akranı sevmek ve yabancıyı sevmek – özellikle bu kısımda yer almasının sebebi nedir? Cevap derindir ve bariz olmaktan çok uzaktır: *Çünkü sevginin ait olduğu yer burasıdır – düzeni olan bir evren!*

Kanadalı psikolog Jordan Peterson yakın zamanda, çağımızın en önde gelen entelektüellerinden biri haline geldi. Bir süre önce yayımladığı *Twelve Rules for Life* (Hayat İçin On İki Kural)³ adlı kitabı Britanya ve Amerika'da çok yoğun ilgi gördü. Peterson bir süredir ana akıma karşı çıkma cesaretini ortaya koyuyor ve çağdaş Batı'nın revaçtaki yanlış düşüncelerine meydan okuyor. Kitabında özellikle çarpıcı olan bölüm, Kural 5: "Çocuklarınızın, onlardan hoşlanmamanıza

yol açacak hiçbir şeyi yapmalarına izin vermeyin."

Peterson'un işaret etmek istediği nokta, kulağa geldiğinden daha da ince. Günümüzde kayda değer sayıda anne ve baba, demektedir Peterson, çocuklarını sosyalleştirmekte başarısız olmaktadır. Onları şımartmaktadır. Onlara kurallar öğretmemektedirler. Peterson bunun karmaşık sebepleri olduğu görüşünde. Bunun bir kısmı dikkat eksikliğinden kaynaklanıyor. Ebeveynler eskiden olduklarından çok daha meşguller ve disiplin öğretmek şeklindeki emek isteyen görev için vakitleri yok. Sebeplerin bir kısmı da Jean-Jacques Rousseau'nun, çocukların, doğalarında iyi oldukları ve onları toplum ile kurallarının kötüleştirdiği, dolayısıyla mutlu, yaratıcı çocuklar yetiştirmenin en iyi yolunun her konudaki seçimi onlara bırakmak olduğu şeklindeki etkili, ama yanıltıcı fikriyle alakalı.

Peterson durumun kısmen "çağdaş ebeveynler basitçe, çocuklarını herhangi bir sebeple azarladıkları takdirde artık çocuklarının kendilerinden hoşlanmayacağı, hatta sevmeyecekleri korkusuyla felce uğruyorlar" gerçeğiyle bağlantılı olduğunu söylüyor. Ebeveynler "Hayır" diyerek çocuklarıyla aralarındaki ilişkiye zarar vereceklerinden korkmaktadırlar. Çocuklarının sevgisini kaybedeceklerinden endişelenmektedirler.

Bunun bir sonucu olarak çocuklarını, arzularına veya ilgi isteklerine yüz vermeyecek bir dünyaya – sert, çaba gerektiren ve bazen de acımasız olan bir dünyaya – tehlikeli bir şekilde hazırlıksız halde bırakmaktadırlar. Kurallar, sosyal beceriler, öz kısıtlamalar ve doyum erteleme kapasitesi olmayınca, çocuklar realite konusunda çıraklık aşamasını geçmeksizin büyümektedirler:

Belirgin kurallar, güven sahibi çocuklara ve sakin, rasyonel ebeveynlere yol açar. Belirgin disiplin ve ceza ilkeleri, sosyal gelişim ve psikolojik olgunluğun en uygun düzeyde teşvik edilebileceği şekilde merhamet ve adaleti dengeler. Belirgin kurallar ve uygun disiplin, çocuğa ve aileye – ve topluma da – düzeni sağlamakta, korumakta ve genişletmekte yardımcı olur. Tüm bunlar bizi kaosa karşı korur.⁴

³ Jordan Peterson, *12 Rules for Life: An Antidote to Chaos*, Allen Lane, 2018 (*Hayat İçin 12 Kural: Kaosa Panzehir*, Pegasus Yayınları, 2021).

⁴ A.g.e., s. 113-44.

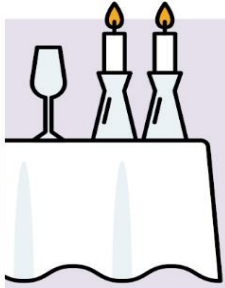
İşte Kedoşim'in açılış bölümü bundan ibarettir: sosyal bir düzeni oluşturan ve devam ettiren belirgin kurallar. Gerçek sevginin – onun, insanı kandıran duygusal alternatifinin değil! – ait olduğu yer burasıdır. Düzen olmazsa, sevgi sadece kaosa katkıda bulunmakla kalır. Sevgi olgusu, yanlış bir şekilde kavrandığı zaman, ebeveynin ihmeline yol açabilir ve bu da, her şeye hakkı olduğunu düşünen şımarık çocuklar ortaya çıkarır ki bu çocukların kaderi, mutsuz, başarısız ve tatmin olmaktan aciz bir yetişkin yaşamı sürmek olacaktır.

Peterson'un, "Kaosa Panzehir" alt başlığını taşıyan bu kitabı sırf çocuklarla ilgili değildir. Beatles grubunun (1967 yılında) "*All You Need is Love*" (ihtiyacın olan tek şey sevgi) şarkısını söylemesinden bu yana Batı'nın birçok şeyi yüzüne gözüne bulaştırması hakkındadır. Bir klinik psikolog olarak, Peterson, ortak bir ahlaki koddan yoksun bir toplumun duygusal maliyetine tanık olmuş biri. İnsanlar, diye yazmaktadır Peterson, yoklukları kaosa yol açan düzen kurucu ilkelere muhtaçtır. Bizim "kurallara, standartlara, değerlere ihtiyacımız vardır – tek başımıza ve hep birlikte. Rutine ve geleneğe ihtiyacımız vardır. Düzen budur." Çok fazla düzen kötü bir şey olabilir, ama çok az düzen ondan da beterdir. Peterson'a göre yaşamı sürmenin en iyi yolu, bu ikisini birbirinden ayıran sınırın üzerinde

yaşamaktır. "Hayatı ve onun getirdiği kaçınılmaz acıları haklı çıkararak anlamı bulduğumuz yer işte orasıdır" demektedir Peterson ve şöyle eklemektedir: "Eğer düzgün şekilde yaşasaydık, kırılmalı ve fani olduğumuz bilgisine, öncelikle kızgınlığı, ardından kıskançlığı ve sonra da intikam ve yıkım arzusunu üreten kederli mağduriyet duygusu olmadan katlanabilirdik."⁵

Vayikra 19'un benzersiz yapısı hakkında hayatım boyunca duyduğum en keskin açıklama budur. Bu *perekteki* ahlaki, siyasi, ekonomik ve çevresel kanunlar kombinasyonu, emanetçisi olduğumuz (Tanrı tarafından yaratılmış) düzen evrenine dair üstün bir ifade niteliğindedir. Ama bu bölüm yalnızca düzen hakkında değildir. O düzeni sevgi – akrana ve yabancıya yönelik sevgi – yoluyla insanileştirmek hakkındadır. Ve Tora, "nefret etme, intikam alma ve kin besleme!" dediği zaman, bu, Peterson'un, "önce kızgınlık, ardından kıskançlık, sonra da intikam ve yıkım arzusu" hakkındaki yorumlarına dair esrarengiz bir öngörü niteliğindedir.

Uzun zaman önce unuttuğumuz hayatı değiştiren fikir de buradan kaynaklanmaktadır: Sevgi yeterli değildir. İlişkiler, kurallara muhtaçtır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Tora'nın sevgi ve kanunları aynı bölüm içinde vermesinde alışılmadık olan nedir?
2. "Akranını sev" emri sizin için gündelik düzeyde ne anlam ifade ediyor?
3. Sizce bir aile veya arkadaş gurubu içinde en önemli kural türleri nelerdir?

⁵ A.g.e., s. xxxiv.